

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Professie & Persoon

Bronia Davidson-Rosenblatt:

“Ik leer nog iedere dag van mijn cliënten”

Marga van Rijen

Bronia Davidson was mijn inspirerende supervisor ter afronding van de opleiding tot systeemtherapeut. Inspirerend omdat ze beschikt over vele decennia ervaring, kennis en wijsheid en omdat ze mooie metaforen gebruikt die zijn afgestemd op de interesse van de cliënt. Davidson is psychotherapeut en systeemtherapeut. Ze is 75 jaar en nog dagelijks ziet ze zo'n acht cliënten of cliëntsystemen. Vorig jaar verscheen haar boek *Vlucht naar het oosten* (2012).

Davidson werd in 1937 in Polen geboren als enige dochter in een joodse familie. Toen de Duitsers in 1939 Polen binnenvielen, vluchtten haar ouders in blinde paniek naar het oosten, weg van de vijand. Daar voerden de Russen hen mee naar Siberië, waar ze onder erbarmelijke omstandigheden in de kou moesten zien te overleven. Vrouwen en kinderen werden ondergebracht in nederzettingen en de mannen werden gedwongen tot zware arbeid in werkkampen. Van daaruit reisden zij naar de hitte van Samarkand in Oezbekistan omdat zij wisten dat er een joodse gemeenschap leefde. Door alle ontberingen stierven haar vader en oma. In haar boek beschrijft zij hoe ze na de oorlog terugkeerde naar een vijandig Polen en daarvandaan met haar moeder naar Nederland trok.

Het fenomeen 'nieuw samengestelde gezinnen' is voor Davidson een belangrijk thema in therapie. De verschillende posities die 'oude' en 'nieuwe' gezinsleden ten opzichte van elkaar innemen, fascineren haar. Ze vertelt dat ze onlangs in haar praktijk nog sprak met een stiefvader. Voor het oudste kind was deze stiefvader een soort vriend, voor het middelste kind betekende hij vooral geld en voor het jongste kind bestond hij helemaal niet. Volgens Davidson zijn stiefouders in een gezin afhankelijk van de plek die hun gegund wordt. Er spelen zoveel factoren mee die bepalen of een nieuw samengesteld gezin leefbaar wordt. Gaat het om een vechtscheiding? Gaat het om een symmetrische scheiding waar bij

Marga van Rijen

beide partijen de koek op is? Of overheersen gevoelens van liefde, gehechtheid en boosheid om het gedwongen afscheid van de partner?

Het thema van een nieuw samengesteld gezin speelde meerdere malen ook in Davidsons eigen wordingsgeschiedenis een rol. Haar eerste nieuw samengestelde gezin was tijdens de vlucht in de oorlog na de dood van haar vader. Er brak een cholera- en dysenterie-epidemie uit waardoor de hele familie ziek werd, ook zichzelf. 'Mijn vader heeft het niet gered; hij was waarschijnlijk al te veel verzwakt door de ontberingen die hij moest doorstaan in het werkkamp in Siberië. Toen leefde ik met mijn moeder, mijn oma en twee ooms in één kleine kamer in Samarkand. Ik herinner me geen enkele ruzie. Ruzie bestond niet, dat ging je uit de weg. Je moest rekening met elkaar houden, anders was het niet vol te houden om dag en nacht met elkaar te leven. Alle gezinsleden onderdrukten hun boosheid en irritaties. Als kind moest ik vooral rekening houden met mijn moeder. "Het is alleen voor jou dat ik wil blijven leven", verzuchtte ze vaak. Ik gaf haar raad en sprak haar moed in. Leven voor de ander werd een *raison d'être*. Ze verwachtte van me dat ik vrolijk was, maar dat was ik niet. Ik denk dat ik haar daarin teleurstelde, maar mijn moeder en ik zijn wel samen door de ellende gekomen. Ondanks alle verliezen is ons bondgenootschap intact gebleven.'

'Mijn moeder heeft voor mij gevochten toen ik zwaar ziek was; ze bleef dag en nacht bij me in het ziekenhuis. Ze kocht alle medicijnen die ze op de zwarte markt voor mij kon krijgen. Mijn moeder "over-zong" haar ellende. Ze deed zich altijd vrolijk voor, maar ik zong niet zo vrolijk mee. Een gedeelte van de oorlogsperiode was mijn oma er gelukkig ook; ik weet niet of we er als gezin zonder haar doorgekomen zouden zijn. Zij was mijn moeder en grootmoeder en zij hield het gezin bij elkaar bij alle verhuizingen. Mijn moeder en mijn ooms probeerden ondertussen werk te krijgen en geld te verdienen. Mijn oma leerde me Jiddische liedjes. Ook heb ik van haar de zegenspreuken voor het eten en drinken geleerd en ze heeft me leren breien. Dat breien ben ik jaren blijven doen, zelfs in het donker in de bioscoop.'

Door het leven in die kleine ruimte kreeg Davidson alles mee van volwassenen. 'Het wel en wee, het samen zingen, samen huilen en samen bang zijn, met name bij *razzia's*. Zo veel zien van volwassenen heeft me geleerd om over de grenzen van de kinderwereld te kijken en niet zo snel een oordeel over een ander te vellen. Al vroeg ontstond het besef dat ieder mens een verhaal heeft, en dat het belangrijk is dat verhaal te kennen. De oorlog was mijn eerste stage voor mijn latere vak als psychotherapeut.'

Marga van Rijen

Haar tweede nieuw samengestelde gezin ontstond vlak na de oorlog toen Davidson en haar moeder met de man die later haar stiefvader zou worden, meegingen naar Łódź in Polen. De vrouw en kinderen van deze man waren vermoord. Van zijn familie waren alleen nog zijn zus met haar zoontje en een nichtje in leven. 'Mijn moeder en ik werden nu gasten die zich aan nieuwe regels moesten aanpassen, de regels van een gezin dat eigenlijk ook geen gezin was. Deze mensen hadden allen hun eigen bange ervaringen van onderduiken en oorlogservaringen. Iedereen had de oorlog op een of andere manier overleefd, had zijn eigen verhaal en zijn eigen verliezen. Hier werd niet samen gezongen. Gemeenschappelijk was wel het moeten leven met de pijn van de verliezen.'

Met deze mensen verhuisde Davidson van Łódź naar Nederland, waar zij in Bussum gingen wonen en later in Amsterdam. Daar ging Davidson naar het Barlaeusgymnasium, na het doorlopen van de laatste drie van haar zeven lagere scholen in verschillende landen.

Haar derde nieuw samengestelde gezin ontstond toen Davidsons moeder en stiefvader een dochtertje kregen. 'Tijdens de zwangerschap van mijn moeder was ik boos en jaloers. Na de geboorte van mijn zusje heb ik in de eerste nacht dat mijn moeder met haar weer thuis was, het conflict tussen mijn blijheid en mijn jaloezie uitgevochten. Ik hield mijzelf toen voor dat niemand tussen mijn moeder en mij kon komen. We hadden samen al een gedeeld leven achter de rug en die verbondenheid kon niemand ons afnemen. Al snel werd mij de rol van co-moeder toebedeeld, een rol die ik als vanzelfsprekend aannam. Mijn moeders woorden "Geef jij haar te eten, bij jou eet ze beter; breng haar naar bed, dat wil ze zo graag" waren toen lastig, maar ze streelden ook mijn ijdelheid.'

'Mijn zusje werd een innig geliefd, met angstige zorg omringd kind. Een kind dat de verplichting kreeg de verliezen van de oorlog goed te maken en de vermoorde kinderen van haar vader te vervangen. Daarmee moest ze aan meerdere verwachtingen voldoen: verwachtingen die ouders hebben van hun kind, zoals de wens dat ze advocaat zou worden, en ook de nooit meer te vervullen verwachtingen die hij van zijn vermoorde kinderen had gehad.'

'Het niet uitgesproken maar wel gevoelde verbond tussen mijn stiefvader en mij - "Er is een afstand tussen ons die we niet kunnen en willen overbruggen" - is altijd van kracht gebleven. Met dit verbond kon ik trouw blijven aan mijn overleden vader en hij misschien aan zijn vermoorde kinderen. De loyaliteit werd niet aangetast. Hoe zwaar loyaliteitsconflicten kunnen wegen, ervaart elke therapeut die werkt met gezinnen met nieuw binnengekomen partners, nieuw binnengekomen kinderen

Marga van Rijen

en eigen kinderen die toevertrouwd moeten worden aan het nieuw gevormde gezin van de eerste partner.'

Na haar middelbareschooltijd studeerde Davidson psychologie omdat ze met gymnasium-alfa geen medicijnen kon studeren, wat ze al wilde vanaf haar vijfde, toen ze zelf ziek werd. Als psycholoog zou ze toch nog een soort dokter zijn. De mensen die haar inspireerden waren hoogleraar ontwikkelingspsychologie Rita Vuyk (1913-1989) en lector in de leerpsychologie Van Parreren (1920-1991). Vuyk was een ex-kleuterjuf die bijzonder vormelijk was. Haar colleges gaf zij in zulke eenvoudig, duidelijke taal, dat Davidson als eerstejaars de woorden direct begreep en zich er iets bij kon voorstellen. Bij Van Parreren werd ze assistent. Hij deed het observatiepracticum. Uren zaten ze te kijken naar een medestudent die een hele berg centen zat te tellen. Belangrijk was hoe die student dat aanpakte, hoe systematisch de centen werden geordend, hoe geduldig en stressbestendig hij was bij deze saaie, zinloze klus. 'Ik vond dat erg interessant en daar heb ik geleerd heel goed te kijken.'

Na haar studie werkte Davidson 25 jaar bij het Psychologisch-Pedagogisch Instituut (PPI). Dat ze er zo lang bleef, kwam doordat ze vrijheid kreeg om veel verschillende dingen te doen, van onderzoek en diagnostiek tot oudergesprekken en speltherapie. Na haar opleiding en registratie tot psychotherapeut maakte ze de overstap naar de psychotherapie, aanvankelijk bij een grote groepspraktijk en later als vrijgevestigde.

Davidson is zelf moeder van twee kinderen. Zij kan van hen genieten, maar ze was niet de vrolijke, speelse moeder die haar eigen dochter nu voor haar kinderen is. De oude angst voor verlies, die in volle omvang kon opzetten, moet lastig voor haar kinderen geweest zijn. Ze is een moeder die erg hecht aan verbondenheid, ook tussen de kinderen.

Als kind uit een opeenvolging van nieuw samengestelde gezinnen heeft ze zelf een gezin waarin geen breuken zijn ontstaan. Davidson geniet bijzonder van haar eigen 'organisch' gegroeide gezin met inmiddels drie generaties. 'Dat voel ik vooral op vrijdagavond wanneer zij allemaal bij ons komen en als onze jongste kleinzoon, die net zijn bar-mitswa heeft gedaan, de gebeden zegt. Wij zijn echt niet zo'n vroom gezin, maar voor ons is de herhaling van de joodse rituelen belangrijk, dat geeft houvast. "Stick together" ofwel "blijf bij elkaar" was de boodschap die ik als kind heb meegekregen. Toen was het een overlevingsnoodzaak om ons te kunnen wapenen tegen een vijandige buitenwereld, en nog steeds hecht ik er nog grote waarde aan.'

Marga van Rijen

In haar eigen praktijk vindt Davidson het belangrijk de mate van verbondenheid in het gezin van herkomst en in het huidige gezin te peilen. Zoals in de gevleugelde woorden van Virginia Satir: 'Je hebt vier knuffels per dag nodig om te overleven, acht knuffels per dag voor je instandhouding en twaalf knuffels per dag voor je groei.'

Davidson krijgt vanwege haar eigen geschiedenis veel cliënten die het oorlogsverleden met zich meedragen. Dan wordt er gezegd: 'Ga jij maar naar die joodse therapeute.' Niet altijd pakt dat goed uit. Door het verleden is er enige vertrouwdheid maar loert ook het gevaar van te grote vereenzelviging met het leed en de illusie van te weten wat er in hen omgaat. 'Naar cliënten met ouders die in de Jappenkampen hebben gezeten heb ik afstand en ik stel ze vragen die hun de mogelijkheid geven hun leed onder woorden te brengen.'

In haar supervisie en therapie maakt Davidson veel gebruik van metaforen. Die haalt ze uit de voetbalwereld, de bijbel of uit de sociale media. Ze is daarin van vele markten thuis. Ze ziet een metafoor als een symbool waarmee de persoonlijke problemen in een ruimer kader worden geplaatst, waardoor de cliënt, die vaak zo verstrikt zit in zijn eigen problemen, ze met iets meer distantie kan zien. Directe confrontatie met de problematiek kan soms te hard of te direct zijn. Sommige cliënten pakken het op, anderen herkennen zich helemaal niet in de metafoor.

Als therapeut heeft Davidson geleerd voorzichtiger om te gaan met haar kennis, verklaringen, snelle diagnoses, en het leggen van verbanden als de cliënt daar nog niet aan toe is. Als ze de levensgeschiedenissen van haar cliënten hoort en hun worsteling hoe ze daar mee omgaan, valt ze met al haar kennis en kunnen terug op de socratische wijsheid 'Ik weet dat ik niets weet'. De vraag van de cliënt naar handvatten en adviezen kan een valkuil zijn. Er te snel op ingaan, zonder eerst een goede werkrelatie opgebouwd te hebben, kan leiden tot een te grote afhankelijkheid, verzet, woorden als 'U hebt er voor geleerd', afwijzing in de vorm van 'Dat past niet bij me, zo ben ik nu eenmaal' en andere afweerreacties. Zeker in partnerrelatietherapieën kan het een hele toer zijn om de partner er toe te bewegen niet alleen de zwakke plekken van de partner te raken, maar ook bij de eigen zwakke plekken stil te staan. Dat neemt niet weg dat er natuurlijk ook problemen zijn waarbij een directe, gedragstherapeutische oplossingsstrategie op zijn plaats is.

Het meest bepalende moment in Davidsons therapieloopbaan was een ervaring met een vrouw die zich bij haar aanmeldde in haar rouw om haar twee jonge kinderen, die ze bij een verkeersongeluk had verloren.

Marga van Rijen

‘Mijn pogingen om mijn ontzetting over zo veel leed onder woorden te brengen, kwam mij op een reprimande te staan, dat ik helemaal niet kon weten en aanvoelen wat zo’n groot verlies betekende.’ Dit versterkte Davidsons overtuiging dat luisteren, niet alleen met twee oren maar met drie – vrij naar Theodor Reik (1948) en later Gordon (1970) – het allerbelangrijkst is, direct gevolgd door het stellen van de goede vragen.

Na haar 65ste is Davidson doorgedaan met haar praktijk. Haar gezin en sommige niet meer werkende vrienden zeggen regelmatig dat ze eens wat rustiger aan moet gaan doen. Maar zolang ze gezond is en haar hoofd het nog goed doet, wil ze blijven werken. ‘Ik leer nog iedere dag van mijn cliënten.’ Ieder mens, iedere relatie en ieder gezin is toch weer anders. Er zijn terugkerende patronen, de bouwstenen lijken op elkaar, de angst, depressie, verstoorde relatiedynamiek, maar altijd weer net even anders in elkaar gezet. Die puzzel leggen, samen met haar cliënten, blijft ze een uitdaging vinden. Ze houdt van haar werk.

Davidson ontleent aan haar boek *Vlucht naar het oosten* vooral de voldoening dat het opgeschreven is. Ze heeft het in eerste instantie geschreven voor haar kinderen en kleinkinderen, want het is ook hun verhaal. Zelf is ze blijven zitten met veel vragen die ze haar moeder had willen stellen. Wat de waarde van het boek voor haar kinderen en kleinkinderen is weet ze niet precies. Of ze denken ‘Moeder moet zo nodig schrijven’, of ‘Wat goed van haar’. Davidson denkt daarbij aan wat haar leertherapeut Louis Tas zei: ‘Weet u wat het nut van schrijven is? Je kunt het altijd nalezen.’

Marga van Rijen is maatschappelijk werker, politicoloog en systeemtherapeut i.o. en werkt bij Altra Jeugd- en Opvoedhulp en in eigen praktijk. E-mail: m.rijen@kpnmail.nl.

Literatuur

Davidson, B. (2012). *Vlucht naar het oosten*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar.
Gordon, Th. (1970). *Parent effectiveness training*. New York: Wyden Books.

Reik, Th. (1948). *Listening with the third ear – The inner experience of a psychoanalyst*. New York: Grove Press.